

5. PEATÜKK

CARTERIL JA NEWBERRYL POLNUD AEGA KOHE VAREMEID UURIMA HAKATA. Teekond, mille nad olid ette võtnud, oli pikk ja teejuhid käisid peale: „Sealt [Amarnast] me liikusime üle kõrbeala kagu suunas, ilmselt järgis meie teejuht mingit vana beduiinide sissetallatud rada. See rada viis lagendiku kagunurgas avatud ruumikasse orgu, mis lookleb keset Araabia kõrbe. Oru suudmes sattusime piki jõesängi kulgeva muistse Egiptuse tee peale ja liikusime lainjal maapinnal seda mööda umbes tund aega, kuni tee pööras järsult vasakule (itta) ja keerutas, kuni jõudis kõrgemale kõrbeplatoolle.

Sellel viljatul, rahnudega üle külvatud platool muutus muistne tee väga selgesti nähtavaks. See oli kivirüngastest ja murenenud kihvunnikute segapudrust puhtaks pühitud ja kohati nägi välja, nagu oleks see äsja rajatud. Me liikusime edasi üle künka ja läbi oru veel vähemalt paar tundi, kuni jõudsime paari suure rusuhunnikuni, mis olid ilmselt igivanadest väljakaevamistest jäänud praht.

Siin tulime kaamelite seljast maha, kanged ja kaamelite õõtsuvast kõnnakust väsinud. Nende prahihunnikute keskel asus platoo kaljus kaks sügavat ja pikka süvendit; mitte Amenophis IV [Ehnatoni] haud, vaid kuulsad Hatnubi kivimurrud, mille olemasolust polnud siiaaani mingit märki peale raidkirjade muistsetel monumentidel. Need kivimurrud olid raiutud sügavale alabastril (kaltsiidi) kihti, kust oli võimalik lahti murda tohutu suuri kiviplokke.⁶⁴ Sealne kivim oli travertiin (lubjakivi, kalt-

siumkarbonaat), mida kasutati palsameerimislaudade, kanoopide, templi-
anumate tarvis. Materjal Senusert I kauni pühamu jaoks Karnaki templis
murti siit; kivi puhta valge ja läbikumava välimuse tõttu tundub pühamu
ebamaise unelmana, eriti kuuvalgel.

„Nende [kivimurdude] seintele oli raiutud palju *raidkirju*,“ sedas-
tab Carter, „*kust võis lugeda* [autori kursiiv], et need avati Vana Riigi ajal
[2590 eKr].“ Carter võinuks lisada, et raidkirjad jätkuvad kuni Rooma
ajani, 2. sajandisse pKr, tehes kivimurru seintest tõelise Muinas-Egiptuse
teatmiku „Kes on kes“.

„Raidkirjad, kust võis lugeda,“ kirjutab Carter. Aga kes neid raidkirju
õigupoolest siis lugesid? Kindlasti mitte Carter ja Newberry! Tol hetkel
olid nad liiga heitunud tõigast, et polnud avastanud Ehnatoni hauda, liialt
pettunud, et oleks suutnud hinnata, mida nad olid tegelikult avastanud.
Neil oli liiga palav, nad olid liiga väsinud ja sadulas istumisest kanged, et
uurida raidkirju, olgu siis Vana Riigi või Rooma omi (millest paljud olid
pealegi kirjutatud hieraatilises kirjas, mis on hieroglyüüfide väga keeruline
versioon).

Nad seisid kivimurru P ja kivimurru R (ringikujulised augud läbimõõ-
duga 200 jalga ehk 61 meetrit ning sügavusega 50 jalga ehk 15 meetrit)
ees, mida ümbritsesid tohutud travertiinikillustiku hunnikud, ja tundsid
masendust. Nad olid pööraselt kõrge hinna eest üürinud kaamelid, loobu-
nud luksusest veeta jõuluaeg Al-Minyas – ja mille nimel?

Kui Weigall (noor kolleeg, kelle väljaõpe Egiptuses algas samal ajal kui
Carteril) uuris porfüürikaevandusi lõunas (Gebel Abu Dukhanis), oli ta
sama rahulolev ja tänulik, nagu Carter kuningas Tutanhamoni haua ää-
res. Ta laskis fantaasial vabalt lennata (nagu Carter edaspidi Tutanhamoni
hauakambris), maalides kujutluspildi, kuidas veatut kivi veeti ülesvoolu ja
siis üle mere Rooma, kus „mõtlematud ja taltsutatud mehed keiserliku
Rooma saalides lebaskledes kastavad oma kalliskividega ehitud sõrmed
purpurselt porfüürist valmistatud vaagnatesse“.⁶⁵

Weigalli täitis aukartus, kui ta keset kõrbe kivimurdude ees seisis.
„Maapind oli kaetud kollaste liivakivitükkide, oranži ookrimulla, läbi-

paistvate kipsitükkide, karneooli- ja alabastrikildude ning sätendava kvartsi-
siga. [---] Oli sisalike väänlevaid jälgi, linavästrike, raisakotkaste, pistrike,
kõrbeknade jälgi, hüpiklaste lühikesi hüppeid, šaakalite ja rebaste käpa-
jälgi, hüäänide ja gasellide sügavamaid jälgi. [---] Ja siis, täiuslikus soojas
vaikuses ilmus siia, esmalt peaaegu märkamatu, väike must liikuv kogu,
mis roomas üle ebamäärase künkatipu. Peatselt, väga kiiresti lagunes mass
kompaktseks kitsekarjaks. Sealt kostis kaeblikku määgimist ja kitsekarjase
vile nutulaulu. [---] Karja järel liikus kaks kuju, nende valged rüüd lehvisid
tuule käes. [---]⁶⁶

Tema jaoks oli see maagiline paik. Aga noh, Weigall polnud ka reisi-
nud Gebel Abu Dukhani kuningliku hauakambri jahil ega olnud seetõttu
pettunud ega auahnusest pimestatud.

Carteril ja Newberryl oli rutt tagasi laagripaika jõuda ja nii nad naasid
midagi kopeerimata, suuremat jagu Hatnubi raidkirjadest isegi märkama-
ta. Nad lahkusid, jättes avamata imelise „jõulukingituse“, mis neile oli an-
tud, ja naasid, et võtta vastu oma karistus.

Nüüd haarasid võimalusest kinni rivaalid: „Fraser ja Blackden naasid
El Bersheh'sse järgmisel öhtul, olles täis Al-Minya jõulumõnused. [„Sõ-
jakas“ meeleolus Carterile nii iseloomulik irvitus.] Kui me rääkisime nei-
le oma uurimiskäigust, vajasid nad näost ära ega võtnud seda niisuguses
valguses, nagu me ootasime. Päeva pärast kadusid nad valgevalul kiiruga
laagrist, võttes kaasa teenrid ja telgid. Me murdsime pead, miks. Aga hil-
jem saime bedude käest, kelle kaamelid nad olid võtnud, teada, et nad
olid läinud šeik Eidiga sinnasamma Hatnubi kivimurdudesse. Ja kui nad
viiepäevase äraoleku järel tagasi tulid, informeerisid nad meid kõrgivõitu
viisil, et neil oli korda läinud koostada kivimurdudest täielik ülevaade ja
kopeerida kõik sealsed tähtsamad raidkirjad.“⁶⁷

Blackden ja Fraser tekitasid arheoloogiamailmas sensatsiooni, pub-
litseerides oma nn avastuse artiklis „Hieraatiliste raidkirjade kollektsoon
Hat-Nubi alabastrimurdudest“⁶⁸ – „kuum“ töö rohkem kui ühes mõttes!
Carteri ja Newberry poolt tuli palju käteringutamist ja nõrdimust. Viima-
ne astus protestiks tagasi oma ametikohalt uurimisfondis ja mõtles Egip-

tusest igaveseks lahkuda.

Võib ette kujutada, et just need kirjad ise, mis olid raiutud kivimuru seintesse, uhked kelkimised ammu unustatud tegude kohta, võinuks palavikulistele arheoloogidele meenutada inimkonna saavutuste tühisust, kuid nii see polnud. Nördinud Carter kirjutas: „Igasuguses arheoloogilises uurimuses kehtib kirjutamata seadus: esmapublikatsiooni õigus kuulub avastajale.“⁶⁹

Blackden ja Fraser omalt poolt kinnitasid, et nemad avastasidki raidkirjad, sest Carter ja Newberry polevat tegelikult ära tundnud muistseid Hatnubi kivimurde, mille otsa nad komistasid. Ja nii need vaidlused kestsid kõvasti üle 30 aasta. 1923. aastal loopisid Newberry ja Fraser artiklites ja ülevaadetes üksteist endiselt arheoloogilise poriga.⁷⁰

Jaguneti leeridesse, ja Petrie, kes oli kavatsenud võtta Blackdeni arheoloogi õpipoisiks, taandus lubadusest, öeldes, et viimase käitumine jätab „halva maigu suhu“. See oligi kogu kära kõige tähelepanuväärsem resultaat. Sest Petrie vajas ikkagi assistenti, kes aitaks teda ettevõetud töös: Ehnatoni muistse pealinna põhjalikus läbiuurimises. Kuni selle ajani oli tähtsat paika uuritud ainult pool tosinat korda, kõik ekspeditsioonid lühikesed ja aruanded pealiskaudsed (Jomard 1798, Burton 1825, Champollion oma 1828. aasta teekonnal lõuna poole, seejärel Hay ja Wilkenson, mõlemad 1834. aastal, ja viimaks külastas Amarnat 1842. aastal – ehkki ainult nädal aega – suur saksa egiptoloog Karl Richard Lepsius).

Esmaavastaja au varastanud Blackdeni asemel lükati nüüd ette Carter kui võimalik kandidaat, kes Petrie' käe alla algaval 1893. aasta hooajal õpetust võiks saada. Mainiti tema hoolikat tööd Beni Hasani haudades ja tema Egiptuse kunsti vaimus joonistatud pilte El-Barsheh' seinamaalingutest. Carterile tuli kasuks ka tema endise Didlington Halli patrooni Tysen-Amhersti sekkumine, kes oli huvitatud ekspeditsiooni finantseerimise kaudu oma kollektsiooni suurendamisest.

Asjaajamine kulges üllatava kiirusega. „Nädala pärast pidin lahkuma ekspeditsioonile [---],“ kirjutas Carter hiljem. „Sel moel algas uus etapp minu karjääris. [---] Pean tunnistama, et mul oli kurbi kahtlusi selle uue

ettevõtmise suhtes [kaevamistööd Petrie'ga], mille tarvis mul puudusid kogemused. [...] Kuid sellest hoolimata tõusin hommikul varem kui harilikult ja asusin asju korda seadma ning pakkima.⁴⁷¹ Nagu ütleb Herakleitos: kui inimese iseloom on tema saatust, siis sel puhul oli kõik algusest peale olemas – Carteri julgus, kangekaelsus, trotslikkus, pühendumus.

Sellesse nimekirja võiks lisada tema „deemonid“. Nii tema kui ka sihikindel, kinnismõttest painatud Petrie olid üksteise pöörased teisikud. Vaid ühe erinevusega: Petrie't päästis armumine – ja asjaolu, et ta oli võimeline armuma –, enamgi veel, armumine naisesse, kes oli valmis jagama tema spartalikku elustiili ja seisma mehe kõrval tema elutöös. Carteril aga polnud lohutuseks midagi peale töö.

„Ma vältisin resoluutselt igasuguseid suhteid, sest teadsin, et sügavast hoolimisest kellegi suhtes saaks minu jaoks elu ja surma küsimus,“ kirjutab Petrie meeleheitlikus kirjas noorele neiu Hilde Urlinile nende tutvuse algusjärgus. „Uputasin oma meeled töösse, hoidsin end tasakaalus sellega, et täitsin iga mõtte uute huvide ja püüdlustega, sellise pinge hinnaga, mille all ma vaevu suutsin elada...“⁴⁷²

Carteris oli niisama palju alla surutud kirge nagu Petrie'ski. Aga see leidis väljapääsu üksnes tema süngetes raevutsemistes. Tä poleks suutnud kirjutada teisele inimesele nii nagu Petrie kirjutab Hildele.

„Ületöötamine on minu jaoks hädavajadus nagu narkootikum, tuimastamiseks meeli üksildase elu jaoks kohasesse seisundisse,“ ütles Petrie neiu-⁷³ le. Ta ei teinud neiu-⁷³ le komplimente, ei maininud tema pikki heledaid juukseid ega siniseid silmi (ehkki neiu oli nii ilus, et poseeris Dante Beatricena prerafaeliidist kunstnikule Henry Holidayle). Selle asemel püüdis ta neiu poolehoidu võita meeleheitel. „Elu tundub mulle nii ebarahuldav eksperiment hoolimata paljudest eelistest, millega ma olen õnnistatud.“

Neiu esimene reaktsioon oli loomulikult imestudes tagasi tõmbuda. Kuni selliste avaldusteni püsis nende vahekord puhtalt intellektuaalne. Nähes neiu-⁷³ le esimest korda oma leidude näitusel University College Londonis, järgnes Petrie tütarlapsele saalist saali, suutes viimaks alustada vestlust keset oma skarabeuseid ja savipotte (kas need pärinesid varasest

õitsvast või degradeeruvast staadiumist, seda pole üles tähendatud). Petrie pakkus neiule võimaluse joonistada oma muistiseid, laenas talle raamatuid ja saatis pileteid oma loengutele.

Nende suhe süvenes. Lootusetult armununa kinkis Petrie neiule oma skarabeuste kapi võtme (selline oli Petrie arust romantiline kingitus). Neiu keeldus. Mees kirjutas neiule, et sõidab ära kõige kaugematesse Süüria kõrbesse.⁷⁴ Neiu vastas, et see on üpris järelemõtlematu tegu. Neiu ema kutsus Petrie' külle. Petrie nõustus – ja ülejäänud on ajalugu.

Fotod Hildest ja Petrie'st väljakaevamiste platsil on täis abieluõndsust. Petrie jälgib Hildet matusešahti ronimas või abikaasat pottide ja sarkade keskel põlvitamas, peas suur lokkiva servaga kübar, seljas töökittel ja jalas väljakutsuvad uued „pantaloonid“ (mis ulatuvad põlvini ja meenutavad naiste aluspükse).

Kirjas Newberryle pakub Weigall meile armastajatest intiimsemat pilti: „Petrie on väga halva unega, aga tervise pärast peab ta vajalikuks puhata „minuti või paar“ kella poole kahest poole neljani pärastlõunal. Aga samal ajal teeb kogu ülejäänud õnnelik perekond [assistendid, tudengid jne] õues kohutavat lärmi – tassivad potte, kopeerivad steele ja nii edasi. [---] Lisaks hoiavad erakordsed tundmused tema sisemuses – tingitud konservhernestest ja salatiõlist – teda piinarikkalt teadlikuna kõhu olemasolust, mis pole veel intellektile allutatud. Vähe sellest, onni paistev lõõskav päike, kuumus, miljonid kärbsed on kõik mestis teda kiusama. [---] Küllusliku eine – mis koosneb näiteks liisunud hernestest, sardiiniõlist, vanavõitu leivast ja üheteistkümnest apelsinist – niisiis, küllusliku eine järel oma hütiti taandunud, võtab ta seljast kõik riided peale kuue ja pükste. [---]“

Seepeale võtab ta kaks näputäit kipsi ja topib kõrva. [---] Siis haarab ta ülemiselt riulilt suure roheline plekkpurgi ja hõõrub juustesse, habemesse ja kuuesse kuulsat rohelist [putuka]pulbrit. Jääb tegelda veel vaid allumatu sisikonnaga ja Väljakaevamiste Vürst viskabki pikali.

Aga stopp! Ma olen jätnud mainimata, kuidas hakkama saada ülemäärase valgusega. Ta on valmistanud endale musta maski ja seob selle näo ette. [---] Olles niiviisi end voodis valmis seadnud, astub sisse abikaasa, et

tegelda mehe maailmakuulsa kõhuga, [---] heites end risti üle ebameeldivusi tekitava kehaosa. [---]

Kui ma ühel päeval tema hütti astusin, kohutas mind vaatepilt voodisse kägardunud inimkogust, üle mille lamas risti teine nüisama hirmus kogu. Nägu oli süsimust, juuksed rohelised, habe samuti roheline [---] üks käsi välja sirutatud üle näoli tema peal lasuva sinise kogu tagumiste osade, teine käsi hoidmas nimetatud kogule kuuluvat vaba kätt. Õhk oli pulbrist paks. Peaaegu lämbudes hakkasin kõhima ja oh õudust! kogud hakkasid liigutama. See oli professor W. M. Flinders ise!⁴⁷⁵

Ühes oma kõige liigutavamas armastuskirjas kirjutas Petrie Hildele nende kurameerimise ajal: „Ma ei suuda enam niiviisi edasi elada, nagu ma elasin enne, kui tundsind.“⁴⁷⁶ Aga just nüisugust üksildast elu elab Carter kesk kõrbe varemeid ja haudu.

30 aastat pärast noore Carteri Egiptusesse saabumise hetke teatas ta oma kolleegidele, et kavatseb viimaks Inglismaalt endale kaaslase tuua. See põhjustas muidugi palju arutamist, millisesse naisesse ta küll armunud on. Kas oli ta sarnaselt Petrie'ga leidnud tulihingelise iluduse, kes temaga väljakaevamistele kaasa tuleb?

Carter ei naasnud puhkuselt siiski koos naisterahva, vaid kanaarilinnuga, selgitades hämmastunud meestele⁷⁷, et ehkki Egiptuses leidub küllaga ornitoloogilisi imesid – iibiseid, haukaid, haigruid ja mustajalgseid luitsnokkiibiseid –, pole siin kahjuks kohalikke laululinde.